

Ziemia Częstochowska

XLVI

CZĘSTOCHOWSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

ZIEMIA CZĘSTOCHOWSKA

TOM XLVI

pod redakcją Cezarego Gębickiego i Beaty Urbanowicz

Częstochowa 2020

**Wydawnictwo ciągle „Ziemia Częstochowska”
wydawane przez Częstochowskie Towarzystwo Naukowe
Rok założenia 1934**

Komitet Redakcyjny

Andrzej CHWALBA (Kraków), Julia DZIWOKI (Częstochowa), Cezary GĘBICKI (Częstochowa), Marian GŁOWACKI (Częstochowa), Artur KIJAS (Łódź), Konstantin KRAINI (Kijów), Olga KRAINIA (Kijów), Karol MÜLLER (Opawa), Mirosław NAGIELSKI (Warszawa), Beata URBANOWICZ (Częstochowa), o. Janusz ZBUDNIEWEK OSPPE (Warszawa), ks. Jan ZWIĄZEK (Częstochowa)

Redaktorzy naukowci
Cezary GĘBICKI
Beata URBANOWICZ

Recenzenci
Julia DZIWOKI
Marian GŁOWACKI
Piotr KRUPA

Tłumacz streszczeń angielskich
Andrzej WĄTROBA

Korekta i redakcja techniczna
zespół wydawnictwa

Projekt okładki
Marek NOWAK

Na okładce: I strona – Projektowany Rezerwat Przyrodniczy „Gąszczyk” – północny stok Przełęskiej Górkki, fot. Marek Nowak; II, III i IV strona – „Gąszczyk”, fot. Marek Nowak

Strona internetowa: ziemia.ujd.czest.pl

Pierwotna wersja czasopisma jest wersją papierową

Pismo recenzowane

Lista recenzentów

Maria CZAPLICKA-JEDLIKOWSKA (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy),
Elżbieta DUMNICKA (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie), Julia DZIWOKI (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie), Marian GŁOWACKI (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie), Olha KRAINIA (Muzeum Narodowe Kijowsko-Pieczerskiej Ławry), Konstantin KRAINI (Muzeum Narodowe Kijowsko-Pieczerskiej Ławry), Piotr KRUPA (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie), Anna KRUPSKA-PEREK (Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi), Karol MÜLLER (Archiwum Ziemskie Krajowe w Opawie), Alicja PIHAN-KIJASOWA (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), ks. Jan ZBRANIAK (Uniwersytet Rzeszowski), ks. Jan ZWIĄZEK (Wyższe Seminarium Duchowne w Częstochowie)

© Copyright by Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza
w Częstochowie
Częstochowa 2020

ISSN 0137-4133

ISBN 978-83-952313-6-0

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie
ul. Waszyngtona 4/8, 42-200 Częstochowa; tel. (34) 378-43-29; e-mail: wydawnictwo@ujd.edu.pl

Spis treści

Wstęp	7
I. HISTORIA, REGIONALISTYKA	
Julia DZIWOKI Z dziejów Towarzystwa Popierania Kultury Regionalnej 1932–1939 ...	11
Andrzej PASZTA, Piotr PASZTA Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920 i jeńcy polscy na Syberii w świetle niektórych zebranych pamiątek	33
Andrzej PASZTA, Piotr PASZTA Batuta Ludwika Wawrzynowicza – dyrygenta chóru „Lutnia” w Częstochowie	45
Iwona STERCZEWSKA Wacław Płodowski – nauczyciel, społecznik, polityk	51
Elżbieta HAK W świetle absurdu, czyli (nie)realnej rzeczywistości na przykładzie Zdzisława Beksińskiego i Witkacego	71
II. ŹRÓDŁOZNAWSTWO	
Marceli ANTONIEWICZ Dokument biskupa krakowskiego Iwona Odrowąza wystawiony w dniu Bożego Narodzenia 1220 roku – czyli o wkroczeniu przed ośmiuset laty Częstochowy i innych sąsiednich siedlisk ludzkich w czas osi historii	91
Andrzej Tomasz NOWAK Rejestr wpisów do księgi zaślubionych w parafii św. Zygmunta w Częstochowie w latach 1653–1683	129
III. DYDAKTYKA, EDUKACJA	
Marian GŁOWACKI Kształcenie nauczycieli fizyki – od Studium Nauczycielskiego do Uniwersytetu	223

Wiesław GAŹDZICKI Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Częstochowie w latach 1983–1989 oraz powołanie Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego	269
IV. ARCHEOLOGIA	
Iwona MŁODKOWSKA-PRZEPIÓROWSKA Od wykopalisk do inwestycji na Starym Rynku w Częstochowie	297
Czesław HADAMIK Szkice do portretu zamku Olsztyn. Rekonstrukcja wybranych obiektów na terenie historycznej ruiny zamku	325
V. NAUKI PRZYRODNICZE	
Krzysztof PIERZGALSKI Zarys projektu proponowanego rezerwatu przyrody Gąszczyk na granicy dzielnicy miasta Częstochowa-Mstów i gm. Mstów	353
Marcin WALCZAK, Cezary GĘBICKI Piewiki (<i>Hemiptera: Fulgoromorpha et Cicadomorpha</i>) trawników miejskich Częstochowy	367
VI. KRONIKA	
Cezary GĘBICKI Sprawozdanie merytoryczne z działalności Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego	391
Beata URBANOWICZ JM. Rektor UJD prof. Anna Danuta Wypych-Gawrońska – Honorowym Członkiem Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego	397
Marian GŁOWACKI <i>Pro memoriam</i> ks. prałat prof. zw. dr hab. Jan Związek (1937–2020)	401
Marian GŁOWACKI <i>Pro memoriam</i> Ryszard Baranowski (1950–2019)	407
Marek NOWAK Ku gwiazdom	411
Marek NOWAK „Gąszczyk w 4 odsłonach”	425

Wstęp

Przekazana do rąk czytelników kolejna publikacja z cyklu „Ziemia Częstochowska” obejmuje różnorodną i pogłębioną problematykę dotyczące dziejów miasta i regionu. W poniższym zbiorze wskazano na wątki tematyczne związane z regionalistyką, historią, dydaktyką, dziejami oświaty i ustroju szkolnego, edukacją, literaturą, kulturą, biografistyką, archiwistyką, źródłoznawstwem, archeologią i naukami przyrodniczymi, które ujęto w poszczególne bloki tematyczne.

Wieloaspektowe ujęcie problematyki prezentowanej w opracowaniu wzmocnienia jeszcze dodatkowo rozbudowany aparat naukowy wykorzystywany przez autorów, na który złożyły się źródła zaczerpnięte z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach Delegatury w Częstochowie, Archiwum Państwowego w Częstochowie, Archiwum Archidiecezjalnego w Częstochowie, Archiwum Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie oraz materiały ze zbiorów prywatnych Andrzeja Paszty, Zygmunta Olesika, Mariana Głowackiego i śp. Wandy Malko. Ponadto cenne uzupełnienie i dopełnienie narracji autorskiej stanowiły dokumenty źródłowe, relacje, wspomnienia spuścizny, przewodniki, prasa, informatory Instytutu Kształcenia Nauczycieli w Warszawie, księgi metrykalne, rejestry ślubów, okólniki, dzienniki urzędowe, rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej, statuty szkolne, mapy, zdjęcia, aneksy, źródła ikonograficzne, zestawienia tabelaryczne, regulaminy, sprawozdania, wykazy, a także bogata literatura przedmiotu zarówno polska, jak i obcojęzyczna.

Po dłuższej przerwie prezentowany tom zawiera publikacje o tematyce przyrodniczej. Jest to efekt badań terenowych podejmowanych od dwóch lat przez zespół badawczy, złożony głównie z członków Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego oraz naukowców z Uniwersytetu Śląskiego. Wiele ekosystemów i środowisk przyrodniczych miasta cechuje wysoka cenność przyrodnicza, zasługująca na ochronę i promocję. Realizując zapisy statutowe naszego Towarzystwa, podjęliśmy próbę utworzenia pierwszego w Częstochowie ścisłego rezerwatu przyrodniczego, obejmującego obszar Przeprósnej Górki wraz z przyległym kompleksem starorzeczy i podmokłych łąk (w dzielnicy Mirów), określanym od dawna jako „Uroczysko Gąszczyk”. W prezentowanej „Ziemii Częstochowskiej” po raz pierwszy przedstawiamy dokumentację przyrodniczą wraz z precyzyjnym

zarysem granic tego rezerwatu. Mamy nadzieję, że czytelnicy publikacji staną się świadomymi promotorami powołania tego pierwszego w naszym mieście rezerwatu, o tak unikatowych w skali regionalnej wartościach przyrodniczych.

Redakcja pragnie zachęcić do lektury niniejszego zbioru środowisko regionalistów i naukowców, jednocześnie mając nadzieję, iż stanie się on inspiracją do podejmowania dalszych badań nad historią Częstochowy i ziemi częstochowskiej.

Cezary Gębicki
Beata Urbanowicz